

НЕВЕН

NEVEN

КУЛТУРА
КЊИЖЕВНОСТ
УМЕТНОСТ

ПРИЛОГ
СРПСКИХ НЕДЕЉНИХ
НОВИНА
У САРАДЊИ
СА ЗАДУЖБИНОМ
ЈАКОВА ИГЊАТОВИЋА

БУДИМПЕШТА
ДЕЦЕМБАР 2022

Предраг Степановић (1942–2022)

Фото: Иван Јакшић

Садржај

- БАШТИНА*
Драгомир Дујмов
ЧЛАНАК О ПИШЧЕВИЋЕВИМ МЕМОАРИМА
- ГОДИШЊИЦА*
Драгомир Дујмов
ИМЕНА СТРАДАЛИХ СРБА У РАЦИЈИ 1942.
РОБЕНИХ НА ТЕРИТОРИЈИ ДАНАШЊЕ МАЂАРСКЕ
- IN MEMORIAM*
Снежана Миливојевић
ПРЕДРАГ СТЕПАНОВИЋ О СВОМ КЊИЖЕВНОМ
СТВАРАЛАШТВУ
- ПРИКАЗ*
Драгомир Дујмов
ВРЕДНА МОНОГРАФИЈА О ПРЕДРАГУ
СТЕПАНОВИЋУ
ПРВА ЗБИРКА ПЕСАМА
НИКОЛЕ ЛАСТИЋА
- ГОДИШЊИЦА*
Давид Кеџман Дако
СЕОБЕ – НЕВОЉЕ И БЛАГОДЕТ / СЕЋАМ СЕ...
- Драгомир Дујмов
МОЈ ПОСЛЕДЊИ СУСРЕТ СА СТОЈАНОМ Д.
ВУЈИЧИЋЕМ
- БАШТИНА*
Милан Дујмов
СВЕШТЕНИЦИ БРЕМЕНСКЕ ПАРОХИЈЕ
- ГОДИШЊИЦА*
Драгомир Дујмов
ЉУБИНКО ГАЛИЋ (1922–1983)
- ПРИКАЗ*
Драгомир Дујмов
ОБЈАВЉЕНА САМОСТАЛНА ЗБИРКА ПЕСАМА
ЉУБИНКА ГАЛИЋА
- ПРИКАЗ*
Љубиша Ђинђић
У ЈЕВАНЂЕЉУ ПО ДАВИДУ
- ПРОЗА*
Драгомир Дујмов
НЕИЗЛЕЧИВА БОЉКА ЈОАКИМА ВУЈИЋА
Јоаким Вујић
МОЈЕ У НАУКА ВОСПИТАНИЈЕ И НАСТАВЛЕНИЈЕ
- ПАРОДИЈА*
Петар Милошевић
СУСРЕТ ЦИВИЛИЗАЦИЈА У СЈАЈУ МЕСЕЧИНЕ
- ПОЕЗИЈА*
Драган Јаковљевић, Јована Вечић
- ПРИКАЗ, КРИТИКА*
Ксенија Голуб
«РАЗГЛЕДНИЦЕ ИЗ ГЛАВЕ» МИЛАНА ЂУРИЋА
- ПРИКАЗ*
Драгомир Дујмов
СВЕТОЗАР ИГАЛИЋ, СЛАВЊИ БИЦКИЛИСТА ИЗ
ШУМБЕРКА
- ПОЕЗИЈА*
Никола Ластаћ
- НЕВЕН/NEVEN 1982–1988.
Председник уређивачког одбора: Стојан Вујић
(Помаз, 15. мај 1933 – Рим, 11. фебруар 2002)
НОВА СЕРИЈА од маја 2003.
Главни уредник: Петар Милошевић
(Калаз, 3. март 1952 – Сентандреја,
19. новембар 2021).
Уредништво: Драгомир Дујмов (главни уредник),
Милан Дујмов
Материјална средства за објављивање
овог броја Невена обезбедила је
Српска самоуправа VII кварта Будимпеште.

Чланак о Пишчевићевим мемоарима у „Vasárnapi Újság”-у

На страницама будимпештанског илустрованог недељника „Vasárnapi Újság” („Недељне новине”) 5. октобра 1902. године, објављен је за нас посебно занимљив чланак о мемоарима српског књижевника, аустријског официра и руског генерала Симеона Пишчевића (1731–1797). Популарни лист је почев од 6. јула, па све до 23. новембра 1902. године у свом књижевном додатку „Regénytár” редовито објављивао фрагменте скраћене верзије мемоара под називом „Сеобе и авантуре руског генерала Пишчевића”.

Непознати аутор је с нескривеним одушевљењем писао о популарности дела Симеона Пишчевића.

„Мемоари руског генерала Пишчевића који се објављују у нашем »Regénytár«-у уживају велико интересовање код широког круга читалаца, а то потврђује и пристигло писмо једног угледног српског писца. Он је, поред осталог, рекао и следеће: »С великом радошћу и искреним интересовањем читамо 'Сеобе и авантуре руског генерала Пишчевића' у 'Regénytár'-у 'Vasárnapi Újság'-а, објављене крајем 18. века на славеносербском језику у преводу Имреа Хусара«. Пишчевић, капетан распуштене ландмилиције, потоњи руски генерал, износи бурне доживљаје свога живота на начин који је занимљивији чак и од романа. Узбудљиво описује сеобу у Русију и богати низ заиста изненађујућих авантура које је успут доживео. После до сада већ објављених делова мемоара можемо рећи да описи авантура и недаћа откривају карактер самог аутора. Како напредујемо са читањем све смо више убеђени да се ради о једној веома јасно оформљеној књижевној личности чије схватање и размишљање није позајмљено, оно дакако настаје у самом аутору. Његова типична карактеристика је нека врста наивне, искрене простодушности; у његовим једноставним речима препознајемо снагу мирног размишљања, учовамо извесни унутрашњи живот који нема потребе за спољашњом гестикаулацијом како би био примећен. Занимљивост ових мемоара ће се постепено још више повећавати, поготово у оном делу у којем ће Пишчевић описати своје необичне недаће приликом свога путовања на простору наше домовине, где га је послао царски двор ради куповине коња.”

Занимљиво би било открити ко је могао бити онај „угледни српски писац” из чијег писма цитира аутор чланка. Највероватније то никада нећемо сазнати. Није ништа мање занимљиво ни питање да ли је Милош Црњански (1893–1977) читао мемоаре Симеона Пишчевића на страницама литерарног додатка „Vasárnapi Újság”-а? Не знамо. Језик није могао бити проблем пошто је Црњански одлично говорио мађарски.

Тим питањем позабавио се и Предраг Степановић (1942–2022), универзитетски професор у Будимпешти у својој студији „Од Пишчевића до Црњанског”. Он с разлогом примећује: „Црњански је матурирао 1912. и из мађарског језика испит зрелости положио оценом одличан. Ако овоме додамо да је гимназију уписао негде у исто време када су Пишчевићеви Мемоари изашли на мађарском језику, претпоставка да се Црњански са Пишчевићем први пут срео управо у Хусаревом преводу, сама се намеће. До књиге је у темишварским књижарама лако могао да дође, мађарски је добро знао, а дело свога једнонационалног писца мора да га је заинтересовало.”

Степановићева претпоставка је сасвим оправдана. Није искључено да је млади Црњански могао да има у рукама књигу „Piscesevics orosz tábornok vándorlásai és kalandjai” („Сеобе и авантуре руског генерала Пишчевића”) у преводу Имреа Хусара (1838–1916), издање будимпештанске издавачке куће Franklin-Társulat (Удружење Франклин) из 1904. године. Истину за вољу, у тој књизи објављен је тек део мемоара који је Пишчевић писао пуне четири деценије, и то онај који датира између 1744. и 1767. године!

О Хусаревом преводу Црњански није оставио никаквог трага. Или, можда, ипак јесте?

Далеке 1963. године уважени професор и преводилац Светозар Матић (1887–1975) о Симеону Пишчевићу и о Милошу Црњанском написао је следеће: „Писац је десет година старији од Доситеја, догађаји о којима говори почињу са 1744. годином. Слика живота коју она даје потпуно је нова, слика коју смо досад, али нестварну, имали само у песничкој визији Црњанског, коме су за његове Сеобе Пишчевићеве Мемоари добро дошли као грађа. Њих је и Црњански обилато користио.”

Милош Црњански на једном месту спомиње да је Пишчевићеве мемоаре читао на руском језику. О томе сведочи и његово писмо упућено Васи Стајићу (1878–1947) дана 3. јануара 1929. године у којем изјављује: „Вук Исакович чини ми се да је увек исти у Вашим подацима. Он је још мајор 1744. Налазите га у мемоарима генерала Пишчевића, које сам ја употребио у »Сеобама« (Руско издање у Москви).” Но, Предраг Степановић примећује да сам Црњански већ у следећој реченици наводи један веома важан детаљ који може да послужи као решење на то питање: „Имасте једно популарно (...) код Атенеума.” Наравно, Степановић одмах учача да је Црњански ипак знао за то „популарно” мађарско издање у преводу Имреа Хусара. Пажњи професора Предрага Степановића није могла да промакне ни грешка у изјави Милоша Црњанског: „Греши једино у погледу издавача што није за чудити се после толико година. Уместо Франклина где је књига изашла, он наводи другу велику издавачку кућу Атенеум.”

Но, вратимо се часком на руско издање које спомиње Црњански. То је за цело могла бити књига „Известия о похождениях Симеона Степанова сына Пишчевича, генерала-майора и кавалера ордена св. Георгија”, („Извештаји о авантурама Симеона сина Стефана Пишчевића, генералмајора и кавалера ордена св. Георгија”) штампана у Москви 1884. године. О том руском издању Светозар Матић забележио је следеће: „Пре рата су два примерка те књиге била у нашој земљи: један у Матици српској, који је нестао, други у Народној библиотеци у Београду, изгорео 6. априла 1941. године, заједно са целом Библиотеком.”

Српско издање „Мемоари” Симеона Пишчевића, у преводу Светозара Матића, свет је угледало тек 1963. године у Београду у едицији Српске књижевне задруге.

Драгомир Дујмов

ПОВОДОМ 80 ГОДИНА ОД НОВОСАДСКЕ РАЦИЈЕ

Имена страдалих Срба у Рацији 1942. рођених на територији данашње Мађарске

Ове године се навршило осамдесет година од злогласне Рације у Новом Саду. Претражујући странице интернета пронашао сам занимљив портал посвећен Рацији у Новом Саду под називом „Списак до сада поименично утврђених лица која су убијена у рацији”. У том застрашујућем списку наведена су имена 2062 лица. Сви су они били жртве акције мађарских окупационих снага које су свирепо побиле више стотина Срба, Јевреја и припадника других народности.

Новосадска рација је трајала између 21. и 23. јануара 1942. године. Припадници јединица мађарских хонведа и жандармерије тих дана су побиле велики број нејужних Срба и Јевреја. Многе жртве су потом бацане под лед залеђеног Дунава.

Међу страдалницима пронашао сам и имена наших земљака, Срба који су рођени на територији данашње Мађарске. Додатном претрагом интернета и наше школске библиотеке у Будимпешти успео сам да прибавим још неке занимљиве податке о нашим мученицима. Да се не заборави!

1. Вељко Зуцајић рођен је у Сентандреји 1906. године. Отац му се звао Александар а мајка Марта. Имао је брата Боривоја. Јереј Вељко Зуцајић служио је у новосадском храму Успења пресвете Богородице, и био је професор Богословије „Свети Сава” у Сремским Карловцима. Био је ожењен са Јеленом рођ. Керац из Новог Сада са којом је имао сина Милана. Мађарске власти су га извеле пред касарну Краља Петра I где је стрељан.

2. Софија-Кока Иванчевић рођена је у Борјаду, у Барањи 1918. или 1919. године.

О њој је остало забележено да је била студенткиња теологије, а живела је свега 23 године. Њен отац Стеван, родом из Новог Сада, био је свештеник у Борјаду од 1914. до 1921. године. Софија је убијена у свом новосадском дому заједно са оцем, мајком Маријом рођ. Врбашки и братом Јованом, гимназијалцем.

3. Милан Радашин, новосадски адвокат, рођен је у Будимпешти, а када је убијен имао је 37 го-

дина. Родитељи су му били Светозар и Софија рођ. Николић.

4. Душан Тотовић такође је рођен у Будимпешти. Отац му се звао Сава а мајка Мицика Фридман. Душан Тотовић је радио као чиновник у Палати Дунавске бановине у Новом Саду. Приликом убиства навршио је 35. годину свога живота.

5. Јован Тотовић, рођен је у Сегедину највероватније 1893. године, пошто је о њему записано да је страдао у својој 49. години. Отац му је био Јаша Тотовић а мати Марија Цинкоди. Јован је био један од старешина Соколског друштва у Новом Саду, а такође и члан Надзорног одбора за подизање Соколског дома у „српској Атини”.

Вјечна им памјат!

Д. Дујмов

Предраг Степановић о свом књижевном стваралаштву

Неко је записао да је детињство неисцрпно врело. У детињству се толико ствари дешава да човек увек може да се сећа и да се прisetи још нечега новог, да још неку нову тему нађе. Ја сам емотивно везан до дана данашњег за Мохач, јер сам тамо одрастао, тамо сам проживео ранију младост, тамо сам се некако формирао. Човек се до своје осамнаесте-двадесете године формира. Та средина је била веома занимљива, јер с једне стране отац ми је био свештеник, а родбина по мајчиној страни сви су били из Мохача. Они су били без изузетка сељаци. Тако сам ја одједном живео у две средине: у једној интелектуалној и у једној сељачкој, руралној средини. Тако сам упознао и ту руралну културу коју сам врло заволео. Отац ме је рано навео на читање и ја сам стварно изузетно много читао у животу. Он није ми само рекао да „читај Тургењева јер си већ дорастао томе већ у другом разреду гимназије“, него ми је у трећем-четвртном разреду дао у руке Хегела. Тако сам сваке недеље по пет-шест страна морао да прочитам и да реферисем. Тако сам овоме био окренут у том правцу. Осим тога имао сам сјајног приповедача у лицу Тихомира Болманца, кога смо ми звали Ђука. Он је био сјајан приповедач. Било је и других, али он је био најбољи. Он се сећао и таквих ствари које је и он само слушао од старијих, које су се дешавале крајем 19. века кад још ни он није живео. Ја сам од детињства слушао све те приче тих људи, не само његове, али највише његове, наравно, и на основу тих прича сам у ствари писао и неке моје приповетке, а не само овај роман.

„Преполовљени“

У самом роману „Преполовљени“, у ужем смислу, аутобиографских црта нема, али писац је увек присутан на неки начин, тако да не могу рећи да баш ништа овде од тога нема. Наиме, моја искуства, моја познанства... негде сам и себе видео у свему томе. Мислим да сам бежао, да сам се плашио да не будем такав тип као што је тај Милорад. Можда ми је то претило када сам кренуо према науци... Нисам хтео да потпуно постанем неки професорски тип који само у библиотекама ради, на катедри предаје и да га ништа друго не занима. То је било неко бекство, односно обрачун с једном могућношћу коју треба избећи. Тако, не кажем да апсолутно нема аутобиографских ствари, али не у оном најужем смислу. Ја мислим да се доста добро средио филм са мном, колико се може за 55 минута, јел'те. Ја сам радио у Новом Саду, тачније, на Фрушкој Гори заједно са режисером и драматургом, тако да није филм потпуно рађен мимо мене, дакле и ја сам учествовао у томе. Врло ми се допала атмосфера када сам отишао у Печуј на снимање. Тамо је било сјајно. Уживео сам се некако у то, тако када сам после гледао већ ми није било непознато, односно, није ми било страна кад сам гледао филм, јер сам осећао шта се ту спрема, дакле апсолутно нисам осећао да је ту нешто мало искривљено.

То је био период када је у српској књижевности та такзвана модернистичка проза била на врхунцу и важило је за врло модерну у односу на раније пи-

сче, рецимо, послератне реалисте и тако даље. У целом свету је тада то био тренд. И ја сам тако мислио, па сам у том стилу почео да пишем. Иначе, исту тему сам ја написао и на мађарском језику као радио драму, повим, што се у „Преполовљенима“ написало. Тако да постоји три варијанте: роман, радио драма на мађарском, и екранизовани роман, уметнички, тв филм на српском.

„Живети у Мохачу“

У другој половини 60-их година млади писци моје генерације кренули су једним новим правцем, новим путем. Прво дело које је, рецимо, у том виду објављено то је „Живео живот Тола Манојловић“ Моме Димића. После њега су се ређали Мирослав Јосић Вишњић, Видосав Степановић, Драгослав Михаиловић, који се јавио још нешто раније пре њих... Они су у потпуно другом правцу кренули. Најпре критичари нису знали како да зову ту прозу. На крају се одомаћило израз: стварносна проза. Пошто сам ја у себи носио те приповетке из Мохача, никако нисам могао да их уклопим у ону имагинативну прозу тако сам се стално мучио око њих, увек ми је било жао што никада нећу моћи да их обрадим, а једанпут сам видео да се то може, да други људи сад већ то раде. Онда сам се трго и рекао: „Опа ба!“, зашто треба ја да пишем имагинативну прозу када могу да описујем стварност. Ону стварност коју сам доживео, коју су ми причали, коју сам око себе видео. Тако сам постепено од имагинативне прозе отишао у правцу једне реалне, односно стварносне прозе.

„Приче о малом зецу“

Државне границе постоје. Неки то користе овако и онако, дакле, кажу да је онај вангранични писац, а овај је домаћи. Ево шта се десило са мојом књигом „Приче о малом зецу“. Она је ушла у најужи избор међу седам књига за награду коју додељује „Политикин забавник“ за најбољу дечју књигу. Међутим, шта се десило? Неко из конкуренције, вероватно, наравно, приметио је да у статистику те награде, дакле, у опису ко може да добије награду, стоји - може да добије само југословенски писац! Е, сад кад су то измислили онда су вероватно зато ставили ту клаузулу да не би неки издавач конкурисао са преводом. Рецимо, неко преведе неку сјајну дечју књигу са енглеског, немачког, француског и конкурише. Не, то не може! Само југословенски писац. Е, да, али они нису мислили да неко на српском језику пише ван Југославије, и да може да се појави једном. Онда су то искористили и мене су практички, односно, ту књигу су искључили из конкуренције. Тако да више нисам могао да учествујем. Е, сад су то већ брисали, али то су остаци прошлости... Да се са мојом књигом није десило то, вероватно би и данас та клаузула стајала тамо.

Почеци објављивања наших књига

Ми смо почели у прилично тешким околностима, али се тамо шездесетих година негде пробио лед и почеле су да се објављују књиге. Ту је међу првима био Марко Декић, рецимо, Стојан Вујичић је већ у Београду издао своју књигу. Тиме се некако пробио лед.

За будућност следеће могу да кажем: ако се не негује у једном ширем друштвеном смислу та књижевност овде, ако она нема неку позитивну позадину друштвену, ако се не омогући да се издају не само књиге, него по могућности и часопис... Сад ако кажем часопис, онда не мислим на месечни, јер то не бисмо могли ни да попуњемо, вероватно, толико нас ни нема, него годишње један - два броја, можда годишњак литерарни, алманах или томе слично. Ако наше друштвене организације то не потпомажу него се индиферентно односе према томе, онда тре-

ба да се помиримо с тим да ће на крају остати једино фолклор.

„Усудне речи“

За сâм наслов ми се некако учинило добро то да речи су усудне, речи које развију судбину или које доносе чак судбину, малтене као урокљиве речи. Књижевник увек треба да верује у моћ речи, јер ако не верује у моћ речи онда... Као што су некада стари жреци веровали ако прочитају неку паганску молитву изнад болесника, он ће оздравити.

За сâм наслов ми се учинило то најбоље, без обзира што знам да та прича некако штрчи из средине. Некако су ми се теме саме понудиле. Треба кроз живот ходати отворених очију и наћулених ушију. Треба приметити у животу ствари које се догађају и онда човек већ има сто тема.

Прва прича у целом низу је „Божична прича“. То је прича из мога детињства. А детињство је, кажу многи, непресушно врело за једног писца. Увек се нађе нешто. Тамо се деца увек нешто догађало. Ако се човек тога добро сећа и то некако уобличи, онда може да преприча занимљиво те ствари, да се пресећа, да пренесе у литературу, да да један литерарни облик свему томе, што се иначе стварно догодило. Рецимо, у тој причи, практички, могу рећи, да ништа није измишљено само, наравно, да се није тако у таквом редоследу догађало како је то тамо уобличено.

Све се то одвијало делимично пред мојим очима у мом детињству. Кад кажем детињство онда, наравно, и на дечаштво мислим, тако најмање до осамнаесте-деветнаесте године, дотле док нисам после матуре, јел'те, напустио родни град, не коначно, наравно, и не потпуно, али сам најпре дошао у Пешту да радим и веслам. Касније сам пошао на студије у Печуј, па касније опет у Пешту, па ево до скоро сам живео у Пешти, боље рећи у Будиму. Ипак сам те ствари из далека могао да пратим, дакле, и оно што се касније десило пошто сам често одлазио родитељима и родбини у Мохач. Док су ми родитељи живели, дотле сам врло често одлазио. Тако да ништа друго није требало радити него само опет сести и ухватити неку линију свега тога, свих тих збивања и некако их ставити у неки не линеарни редослед, јер онда ко прочита ту књигу видеће да се почиње много касније, негде шездесетих година, па се враћа чак до двадесетих година, а са неким мотивима чак и пре Првог светског рата. Оно се и не осећа да је пре Првог рата само нека рефлексја на она ранија времена.

Недостају ми ти ликови, ти људи. Нажалост, нема их више међу живима, али опет сада се позивам на песника, истина, баш ове ноћи, баш ове зоре, каже Дис: „Ноћас су ме походили мртви“, шта ми било? Све у сну ми се у Мохачу догађало и био сам са онима који делимично нису међу живима. То ми се често дешава...

Разговарала: Снежана Миливојевић (делови ТВ портрета, Српски екран, 2006. и 2009.)
Фото: Иван Јакшић

Вредна монографија о Предрагу Степановићу

Рада Станаревић:
„Романи и приче Предрага Степановића”,
Академска књига, Нови Сад, 2022

Ретка су издања у нашој матичној земљи која се баве са савременом српском књижевношћу у Мађарској, а још је мањи број монографија које осветљавају стваралаштво наших песника и писаца. Срећом, универзитетски професор Рада Станаревић већ више година помно прати рад српских књижевника из „Горње земље”. Њене студије и прикази објављени су и на страницама нашег „Невена”. Прво је написала приказ са насловом „Један породични роман” (2005) о роману Петра Милошевића „Ми же Сентандрејци”, а десет година касније из њеног пера изашао је „Јунак и његов двојник” (2015), текст о роману П. Ховард: „Капетан Прљави Фред” у преводу Петра Милошевића.

Рада Б. Станаревић је децембра 2019. године публиковала студију у бањалучком часопису „Филолог” „Преполовљени – први роман Предрага Степановића (Интертекстуална анализа)”. Године 2021. у угледном „Зборнику Матице српске за књижевност и језик” излази њен стручни приказ „Стварносна проза Предрага Степановића (ликови, лозе, језик, форма)”.

Веома студиозно написана књига „Романи и приче Предрага Степановића” представља велико задовољство за српску читалачку публику у Мађарској, па и много шире. Професорка Станаревић је овом темељитом монографијом увелико обогатила историографију савремене српске књижевности на нашим просторима. Захваљујући њеном систематичном раду и труду студија о целокупном књижевном стваралаштву Предрага Степановића гарантује да се оно сачува од заборава и да потпомогне дубље проучавање делатности нашег врсног писца, преводиоца и дијалектолога. Рада Станаревић је успела да обради, анализира и прикаже сва Степановићева литерарна дела. Тиме њена исцрпна монографија обогаћује невелику библиотеку стручних студија о српској књижевности у Ма-

ђарској, почев од друге половине 20. века, па све до данашњих дана.

Рада Станаревић у предговору своје књиге признаје: „Захваљујући кругу око Невена, главном уреднику и сарадницима, добила сам из Будимпеште скоро цијелу библиотеку њихових писаца, укључујући и Степановићева дјела. То је основ ове студије.”

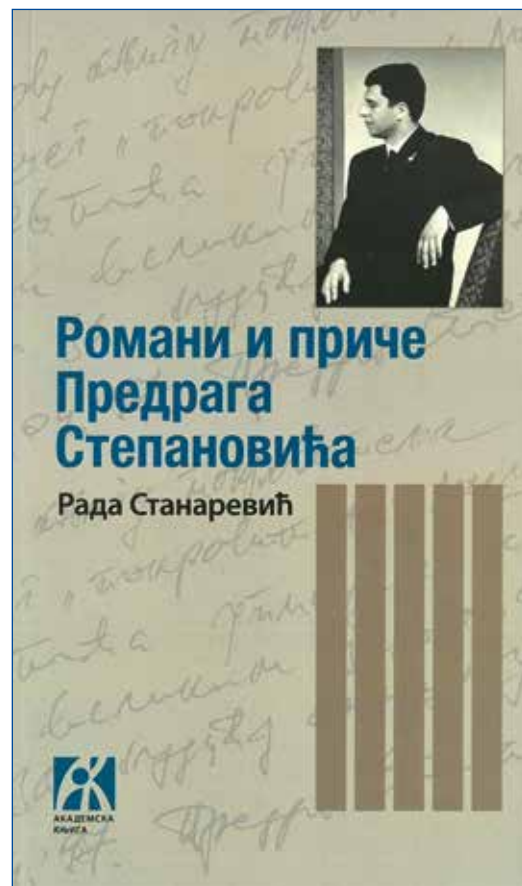
После помног читања текста она врши дубоку анализу фабуле, ликова, специфичности говора барањских Срба, а све то вешто потврђује вешто одабраним цитатима из Степановићевих дела. Она често обраћа пажњу и на околности настанка појединих приповедака или романа. Тако читалац добија много занимљивих мање познатих података од којих издвајамо: „Вјероватно је уз Тургењева већ као дјечак замишљао како ће и сам бити писац, обликовао, можда, у пробуђеној младалачкој машти, прве литерарне слике и дијалоге будућих дјела. И заиста, Тургењева је, баш њега, вишеструко уградио у свој први роман, у Преполовљене, завршивши га у родитељској кући у Мохачу и оној истој атмосфери у каквој је као млад читајући проводио многе и многе часове. Одиграло се то јула-августа 1972.” Колико је за професорку Станаревић битан сваки детаљ добро приказује и овај пример: „Мајка Даница, рођена Панић, имала је богат мираз. Године 1946. купљена је за њене дукате велика кућа у центру Мохача, улица Свете Тројице 23 (Szentháromság u. 23) у којој је Степановић одрастао, написавши ту и свој први роман.”

Она потом истом преданошћу урања у стручну анализу начина писања Предрага Степановића, а притом обилато се користи поређењима са другим писцима, критичарима, научницима.

Рада Станаревић стручно примећује: „Иако у раној фази пише имагинативну прозу, па тек касније прелази на стварносну, Степановића у суштини одликује стамена нарација. Нема никад импровизованих, површних ефеката, нити додворавања публици. Готово од самих почетака он чврсто држи узде док приповиједа.”

Никако случајно, на полеђину књиге Рада Станаревић је ставила следећи текст који много открива и о њој самој и о њеном приступу студији о Предрагу Степановићу: „Срећна и подстицајна околност при настанку ове књиге јесте та да је први читалац и критичар сваког од четири њена дијела (први роман, љубавне приче, стварносна проза, епистола о унијату) био сам писац Предраг Степановић. А хронологију његовог стваралаштва и живота, у петом поглављу, као и библиографију, сачинили смо, корак по корак, заједничким снагама. Монографију сам писала сходно књижевно-научним правилима, са циљем да се Предрагу Степановићу да одговарајуће мјесто у савременој српској књижевности.”

Д. Д.

Прва збирка песама Николе Ластивића

Никола Ластивић:
„Немири и спокоји”, Задужбина Јакова Игњатовића и Српска народносна самоуправа у Ержебетварошу, Будимпешта, 2022

Помно праћење и вођење бриге о књижевној делатности наших домаћих песника и писаца одавно има приоритет у делатности Задужбине Јакова Игњатовића. Стваралаштво српских књижевника у Мађарској посебну пажњу ужива и у кругу чланова Српске народносне самоуправе у Ержебетварошу, VII кварта у Будимпешти. Од наших млађих песника који се последњих година све чешће јавља својим стиховима јесте Никола Ластивић. Његова песничка остварења у потпуности припадају најмодернијим трендовима који преовладавају како у савременој српској тако и у мађарској поезији па и шире. О млађим српским песницима у Мађарској, којима дакако припада и Никола Ластивић, др Петар Милошевић, књижевни критичар и универзитетски професор на једном месту пише: „Сви пишу у флексибилном слободном стиху с лежерним односом према интерпункцији и типографији: велика почетна слова и правописне знакове користе по сопственом осећању, очито као нешто што им није битно.”

Ластивић у својим стиховима највише се бави са проблемима и потешкоћама свакидашњице урбаног човека. Највише га занима смисао посто-

јања, живота, опстанка. У појединим његовим стиховима љубав представља снажну душевну потребу, жељу за остварењем љубавног доживљаја у загрљају духовног партнера. Ластивићеве песме су веома занимљиве и разнолике. У њима су често присутни библијски па и антички мотиви, симболи. Његов језик је у потпуности модеран и не заостаје за савременом поезијом стварањом у Србији.

Издавачи су били сагласни да се песме нашег младог поете објаве у самосталној збирци. Тако је рођена идеја да се штампа првенац Николе Ластивића под називом „Немири и спокоји”.

Никола Ластивић је рођен 18. марта 1973. у Будимпешти. Године 1991. матурирао је у Српскохрватској гимназији у Будимпешти. Дипломирао је 1996. на Филозофском факултету на Славистичкој катедри Универзитета ЕЛТЕ у Будимпешти српски језик и књижевност. Од 1997. године до 2003. године је на постдипломским студијама. Током 2003. године одбранио је магистарску/докторску дисертацију/тезу о поезији Бранка Миљковића. Од 2000. године до данас предаје српски језик и књижевност на Педагошком факултету ЕЛТЕ у Будимпешти.

Штампање збирке Николе Ластивића „Немири и спокоји” помогле су: Српска народносна самоуправа у Старом Будиму – Бекашмеђеру, Српска самоуправа у Зуглоу – Будимпешта.

Д. Д.

Сећам се...

На свечаности поводом откривања спомен-бисте, као и на помену у Николајевској цркви у Баји, било нас је мало, тако мало. Сећам се, као да се колико јуче све то догодило: Службу је држао сомборски прота Мирослав Наумов. Као да му се и самом некуда журило. Било је хладно и све време је падала киша.

Осим речи Стојана Вујичића, забележене на магнетофонској траци, и те прве јесење кише, све друго што се збило тога дана у Баји, временом је ишчезло, нетрагом испарило, ветром разнето... Или је виром одбегло до самог дна невермора што је и само од вртложника неминовног заборавља.

Књигом овом што се зове „Провид кроз сва времена”, а на њеним страницама слово о савременој српској прози на тлу Мађарске, коју, уместо епилога, завршавам својим давнашњим разговором са Стојаном Вујичићем, бар мали одбол при лепом сећању на тај сусрет, том времену и тој искри наде која временом, ипак, сасвим не гасне. Напротив! Траје! И речима што светле белином хартије, верујем у то, од заборавља и нада, као и људи који је у себи негују, од сваког зла у свевремену бивају, бар донекле, бивају одбрањени.

Заувек?

Можда заувек!

Давид Кеџман Дако
(После свега, забележено у Сомбору,
5. априла 2019.)

Мој последњи сусрет са Стојаном Д. Вујичићем

Стојан Вујичић је последње године свога живота провео у Риму где је његова супруга, госпођа Маријета, радила у Амбасади Републике Мађарске. Првих година новог миленијума ретко кад је боравио у Пешти. Долазио би само због лекарских прегледа. Борити се с опаком болешћу у „Вечном граду”, бележио је своје дигресије и мисли под насловом „Записи са Тибра”. Дознавши да се на кратко време налази у Будимпешти, назвао сам га телефоном.

Срели смо се испред зграде „Српске црквене општине” у Вацкој улици у којој је од Другог светског рата станао. Беше то касна зима 2001. године. Познати црни капут, шешир широког обода и лепо подишана брада. „Сигурно мисле да сам рабин” – насмешио се Вујичић, уживајући у својој ироничној опаски. Примећивао сам извесне промене на њему. Лице му беше бледо и суво попут пергаментна. Потамнели подочњаци одавали су даљи развој болести. На моје питање: „Како сте чика Стојане?” одговорио је одмахнувши руком: „Знаш, како је... Радујем се што сам још жив”.

Причао ми је о Риму. Упоредио је и доносио закључке. Пријала му је Италија. Сели смо у оближњи ресторан. Док ми је говорио приметих како му је сако одједном постао превелик. Много је ослабио од нашег последњег сусрета. Као и увек, помно је пратио све што се догађа у нас, у кругу овадшњих Срба.

У тај трен, ненадано, појави се фотографкиња која је неуморно фотографисала чика Стојана, а он је, несумњиво, уживао у томе. Додацивао јој је пикантне примедбе. Шалу никада није запустио. Одолевао је пролазности.

Одласком фотографкиње у поверењу ми је открио веома занимљиву ствар, за коју, чини ми се, мало ко је могао знати тада. Целога свога животног века радио је на томе да постави спомен-обележја знаменитих Срба нашег поднебља. Откривао је бронзане бисте, попрсја по Будиму, Сентандреји, Баји и ко зна где још? Признао ми је да се благовремено постарио о томе да уради и свој гипсани портрет. Чувар пештанског кандила се трудио да се отме пролазности и забораву.

Примећивао сам на њему знаке умора. Поздравили смо се набрзака. У себи сам осећао извесну зебњу, али нисам веровао да ће то бити уједно и наш последњи сусрет. Наставих својом путањом и тада се намах сетих да сам заборавио да га још нешто припитам. Окренух се. Но, познати лик чика Стојана нестале иза угла. „Следећи пут” – промрмљах у себи и не слутећи да ће моја жеља заувек остати изјаловљена.

Драгомир Дујмов

ПОВОДОМ ДВАДЕСЕТ ГОДИНА ОД УПОКОЈЕЊА

СТОЈАНА Д. ВУЈИЧИЋА

Сеобе – невоље и благодет (Са Стојаном Д. Вујичићем сусрет и разговор за незаборав)

Стојан Вујичић, књижевник из Будимпеште: „За нас Србе који живимо у Мађарској, потомке иселеника који стиглоше са Чарнојевићем, али и касније, јасно је да је триста годишњица Сеоба епохалан догађај. То је прилика за осветљавање целе духовне баштине Срба.”

Стојан Вујичић један је од најистакнутијих књижевника и прегалаца на пољу културе у Републици Мађарској из редова припадника српске народности. До сусрета и разговора, стицајем лепих околности, дошло је 21. септембра 1990. године, у граду Баји, приликом свечаности приређене поводом откривања бисте Јоакиму Вујићу, драмском писцу и оснивачу позоришта у Срба.

Вујичић је и члан Мађарско-југословенске комисије за сарадњу на пољу културе, па је и то разлог за разговор замишљен као могућност изворнијег сведочења.

Овде у Мађарској, господине Вујичићу, постојани су многи трагови српске културе. Сигурно је, међутим, да нам ваља учинити још много тога како би такви трагови били потпуније осветљени, не само пред људима у Мађарској, него и пред Југословенима који су и сами много тога, вероватно, заборавили.

Осветљавање минуло

То је за нас Србе у Мађарској велика обавеза, али, морам рећи, то је истовремено и велики проблем. Као што вам је познато, српска национална мањина је међу најмалобројнијим у овој земљи. Нема нас ни десетак хиљада. Већи део обавеза у погледу заштите и осветљавања духовне баштине, превасходно оне која је својина Српске православне цркве у Епархији будимској, биће осветљен током обележавања 300. годишњице Велике сеобе Срба. Централни догађај је отварање Српске уметничке и научне збирке, која ће на високом европском нивоу предпочити посетиоцима све што је у црквеној уметности и писаној речи остало од Срба на овим просторима. Осим сталне уметничке збирке, биће коначно омогућено коришћење свих ових садржаја у научно-истраживачком раду у добро уређеном библиотечким и архивским фондovima. Наша архивска грађа је комплетна и сведочи о скоро три минула века, а библиотечки фонд броји око 20.000 свезака. У адаптацију и опремање простора, Министарство за културу Републике Мађарске инвестирало је око 60 милиона форинти, или близу милион долара.

На сеобе народа увек гледамо као на последицу стицаја неповољних околности. Како народ говори да „у сваком великом злу има, или може бити и нечег добро”, сеобама се, ето, отварају предуслови за стварање спона међу народима. Као члан Мађарско-југословенске комисије за културну сарадњу реците нам нешто и о могућностима за учвршћивање и умножавање мостова сарадње између наше две земље.

Нови смисао сеоба

Без нужде се човек никада не сели. Сеобом на север наши преци су успели да продру и у духовне просторе Европе. Занимљиво је да онострано Српство, како ми то овде кажемо – Српство преко Саве и Дунава, у оквиру сужића са мађарским народом, успева да постане једна од важних спона између две земље.

Не знам да ли има разлога да се прослављају сеобе, али ми Срби смо чудан народ, ми смо и од војних пораза створили митове духовне победе. Мислим да је сада врло надобудно само славити, али је потребно стварање чвршће конзистенције Српства, било да оно живи у матичној земљи, изван граница Србије, или на било ком континенту, у расељењу. Нови је смисао сеоба за овај наш нараштај и за овај јубилеј.

Откривањем бисте у Баји драмски писац и утемељивач позоришта у Срба Јоакиму Вујићу, коначно се и тако враћа свом завичајном граду. Како доживљавате овај чин и обележавање годишњице Велике сеобе Срба?

Обележавање 300. годишњице Велике сеобе Срба овде у Мађарској остварујемо као један од императива да целу своју духовну баштину преиспитамо и да је на неки начин ревалоризујемо. У априлу ове године поставили смо спомен-плочу на родној кући Милоша Црњанског у Чонграду. Након тога смо у Сентадреји открили рељеф у спомен на Вука Ст. Караџића. Вук је личност која нас је највише задужила, реформисао нам је језик, а док се језик не изгуби – дотле ништа није пропало. Радујем се што је у Баји постављена биста Јоакиму Вујићу, а ускоро ћемо овде, испред Николајевске цркве, открити и бисту Богобоју Атанацковићу, поред Јакова Игњатовића најзначајнијем писцу пониклом међу Србима у Мађарској. Баја је дала велика имена српске културе. Сетимо се песника Јовача Пачића, сликара Павела Ђурковића, првог српског вајара Димитрија Петровића, песника Мите Поповића... На жалост, овде, у Баји, данас готово да и нема ни једне српске куће.

Корени у Сомбору

Велики Сомбор. У њему су и моји корени. Мајка ми је из породице Будимлић, која је живела у Сомбору. Био сам у Сомбору у неколико наврата, али никада довољно колико ми је тај град драг. Пријатељевао сам с Вељком Петровићем, ценим дело Милана Коњовића, једног од највећих српских сликара 20. века. Радо прихватам позив Сомбораца да ми приреде књижевни сусрет. Срешћемо се – обећао нам је Стојан Вујичић – у Раванграду ове или наредне године.

Разговарао: Давид Кеџман Дако
Фото: Иван Јакшић

(Разговор објављен 28. IX 1990. године у недељнику „Сомборске новине”, недељу дана после сусрета и разговора новинара и књижевника Давида Кеџмана Даке са песником Стојаном Вујичићем, у Баји, само који трен после откривања спомен-бисте Јоакиму Вујићу у његовом завичајном граду.)

МИЛАН ДУЈМОВ

Свештеници бременске парохије и њихова делатност

У матичним књигама парохије Вазнесења Господњег у Бремену налазимо најосновније податке о православним свештеницима који су служили у том месту. Први до сада познати парох поменуте парохије био је извесни Симеун, односно Симеон Продановић. Не знамо када је започео свој пастирски рад међу бременским православним верницима, пошто је матичне књиге почео водити тек од 1754. године. Причешћивао је вернике о ускршњем посту у манастиру Грабовцу фебруара 1735. године као „Симеон из Бремена”. Пописан је 1755. године са презименом Продановић.

Почев од 1756. у матичним књигама налазимо име свештеника Антонија Петровића који је боравио у Бремену до 1760. године.

Теодор Петровић је први познати бременски парох који је више од једне деценије провео на челу парохије (1760–1771). Рођен је у Качфали, а рукоположио га је епископ Дионисије Поповић.

Михаил Коцкаревић је свега четири године боравио у Бремену (1771–1775). Рођен је у Ланчугу, пошто су се његови родитељи Петар и Аница Коцкаревић преселили из Ланчуга у Бреме 1771. године. О овоме сведочи и запис у матичној књизи умрлих бременске парохије од 3. и 9. децембра 1771. године. Михаил Коцкаревић је матичне књиге почео водити 1. јануара 1771. године. Свештеник Михаил оставио нам је драгоцен попис своје пастве из 1772. године. Попис је забележио у матичну књигу крштених, венчаних и умрлих 1754–1776 године. Листа је начињена на тај начин што је забележио име и презиме домаћина, затим је навео и број укућуна посебно наводећи пол и узраст. Поменути попис нам пружа драгоцене демографске податке о бременским српским породицама у другој половини XVIII века. Нажалост, у списку нису наведена имена осталих укућана. У Барањи осим Шиклоша, Липове, Мохача и Хидоша једино су у Бремену вођене матичне књиге и то почев од 1754. године. Коцкаревић своју делатност наставља бележећи податке рођења, крштења, венчања и упокојења у периоду 1771–1775. Свештеник Коцкаревић је оставио драгоцене податке и о великом броју исповеђених и причешћених бременских парохијана 1771–1774. године. После 1775. године не располажемо подацима о Михаилу Коцкаревићу. Током његовог пастирског рада обновљен је бременски храм.

Христофор Михаиловић је више од тридесет година био парох бременске православне заједнице. Претпоставља се да је на чело ове парохије постављен између 1775. и 1778. године. Супругу Јованку је изгубио 1799. године. Са њом је имао три кћерке Софију, Марију, Теодосију и сина Георгија. Теодосија се удала за Стојана Јаковалца (Савића) из Болмана, који је наследио свештеника Христофора на челу бременске парохије. Отац Христофор је умро је 23. октобра 1817. године у Бремену где је и сахрањен.

У матичним књигама се од 1803. године помиње капелан Стојан Савић. Претпоставља се да је рукоположен 1796. године и да је постављен за капелана у Бремену. Рођен је у Болману, но, све ће бити да су његови преци пореклом из села Јаковале. По свему судећи парох бременски Стојан Јаковалац је идентичан са поменути капеланом Стојаном Савићем. У Бремену је службовао као парох после смрти свога таста Христофора Михаиловића између 1817. и 1834. године.

Грабовачки калуђери Макарије Цвејић и Арон Барбировић кратко су боравили на челу бременске парохије. Јеромонах Макарије је био тек помоћни парох за време службовања Стојана Јаковалца (1832–1834), а јеромонах Арон је овде службовао свега годину дана (1834–1835).

Павле Завишић је 1779. године постављен за пароха у Батосеку. Верује се да је био син првог батосеког пароха Михаила Завишића. Током XVIII и XIX века није био редак случај да син наследи оца на парохији. Павле Завишић 1816. године поставио је парох у Вемени, где боравио само петнаест година. Од 1830. до 1835. године био

је парох у Ивандарди. Претпоставља се да је рођен у Батосеку, а упокојио се у Бремену после једногодишњег парохијског деловања 1. јануара 1836. године. Његов син Михаил Завишић је умро у ђаконском чину у Бремену 1837. године.

Сава Јанковић је о свом доласку на бременску парохију забележио следеће у матичну књигу крштених: „Протокол Крешчајемих Парохији Бременскија подписах аз Јереј Сава Јанкович Парох Бременски мјесеца Декемврија дне 16. лета воплошченија Господња 1836 На Парохију стјују дошедшија – сингелија од Господина Протопресвитера Мохачкаго Јоанна Живковича в 1836 љетје дне 30. јунија н ден в Сабора С. 12 Апостолов руки пријал тогоже дне истим Господином Протопресвитерем иншталирахсја.”

Тако сазнајемо да је свештеник Сава у Бреме стигао 16. децембра 1836. године, а синђелију, тј. грамату о његовом сталном постављењу на бременску парохију добио је од епископа Пантелејмона Живковића 30. јуна 1838. године. Сава Јанковић је умро у Бремену 25. фебруара 1841. године, где је и сахрањен.

Српска црква у Бремену

Сава Гојковић је више од четрдесет година службовао у Бремену. Рођен је у Моноштору око 1815. године. Службовао је тек у Бремену а администрирао је Илочац у више наврата (1869–1870, 1876–1882), као и парохију у Шиклошу 1878. године. Умро је у Бремену 5. октобра 1882. године. Сахрањен је на бременском српском гробљу. После њега бременску парохију је три године администрирао парох шиклошки Стефан Гојковић.

Стеван Михалцић, знаменити историчар Срба у Барањи службовао је свега годину дана у Бремену. Рођен је 7. октобра 1861. године у Чипу, где је његов отац Тимотеј Михалцић био парох. Породица Михалцић потиче из села Калаза, надамак Будимпеште. Прота Стеван је завршио карловачку гимназију а доцније и богословију. Ожењено се Јеленом, кћерком шарочког пароха Милутина Марјановића. Рукоположен је 1885. године и постављен за пароха у Бремену. Годину дана касније прелази у Кишфалубу где остаје до своје смрти 26. децембра 1942. године. Млади и образовани свештеник одмах се посветио духовном и материјалном уздицању српског народа, како у својој парохији, тако и у целој Барањи. Његове проповеди биле су проткане родољубивим и верским садржајем које од 1886. године почиње објављивати у часопису „Глас истине”. Лета 1890. изабран је за члана црквено-народног сабора у Сремским Карловцима. Доцније је био члан школског и административног одбора Епархије будимске, а од 1910. године и митрополитског савета у Сремским Карловцима.

Био је главни покретач оснивања српских земљорадничких задруга у Барањи, где је двадесет и четири године био у управи „Прве српске зе-

мљорадничке задруге”. Када је избио Први светски рат, Михалцић је ухапшен и замало две године био у истражном затвору. На Великој народној скупштини Срба, Буњевца и Шокаца у Новом Саду 25. новембра 1918. године, знаменити прота био је члан Председништва поменуте скупштине. Сабор је свечано декларисао присаједињење Бачке, Баната и Барање Краљевини Србији. Михалцић се нашао и у делегацији која је отпутовала у Београд да уручи одлуку скупштине о присаједињењу. Проти Стевану је припала част да у име скупштине поздравља регента Александра. Током мировних уговора у Паризу 1919. Михалцић је био експерт Етнографско-историјске секције. Тада је у Паризу објављена његова студија на француском језику: „Барања”.

Поред бројних студија прота Михалцић објавио је два значајна историјска дела: „Православна епископија у Весприму”, и „Барања од најстаријих времена до данас”, која је изашла из штампе 1937. године у Новом Саду. Милан Костовић је други свештеник који је више од четири деценије био парох у Бремену. Рођен је у Борјаду 1856. године од оца Павла Костовића, пароха борјадског. Учитељску школу је завршио у Сомбору, а богословију у Сремским Карловцима. Рукоположен је 1887. године од стране будимског епископа Арсенија Стојковића. Био је члан епархијске Конзисторије. Одмах је постављен на бременску парохију где остаје до своје смрти 2. фебруара 1922. године.

Светозар Ластих био је парох бременски током 1924–1925. године. Рођен је 1893. године у Батосеку. Гимназију је завршио у Сремским Карловцима, а 1910. и Учитељску школу у Сомбору. Са прекидима радио је као учитељ у Сечују. После положеног свештеничког испита, у Будиму је 27. јануара 1924. рукоположен за презвитера, а пензионисан је 29. септембра 1938. Почетком 1939. године основао је Српску православну црквену општину у Печују. После Другог светског рата Ластих је био активиста Антифашистичког фронта Словена и секретар АФС-а за Барању и Печуј. Године 1945. издао је „Партизански календар”, а за 1946. годину календар „Даница”. Прве половине исте године покренуо је лист „Нови свет” који је доживео свега два броја. Светозар Ластих је умро 1972. године у Печују.

Последњи српски парох у Бремену био је јеромонах Софроније Живковић. Рођен је у Мољу 1887. године. Рукоположен је 1913. године, а примењен је у крило Будимске епархије 1920. године. Прво је службовао у Шумберку, а од 1925. године, па све до 1941. године у Бремену. Спада међу оне малобројне свештенике који нису напустили Будимску епархију приликом оптације бременских Срба.

Мађарска државна полиција је јеромонаха Софронија ухапсила 6. маја 1941. Након три дана епископ Георгије Зубковић упућује писмо министру богочасти и просвете Балинту Хоману, и министру унутрашњих послова Ференцу Керестеш-Фишеру. У писму епископ моли министре да хитно интервенишу како би отац Софроније био пуштен на слободу, пошто је ухапшен и пренет у Будимпешту.

Пошто прва молба није уродила плодом, 7. јула 1941. епископ Георгије поново упућује званично писмо министру Фишеру. Тада се парох бременски налазио у логору за интернирце у Киштарчи, надамак Будимпеште. Из писма оца Софронија, које је упутио архијереју Зубковићу дознајемо, да је 15. децембра 1941. године пребачен из Киштарче у Велику Кањижу.

У Бремену су током и после Другог светског рата администрирали Илија Минчовић, парох у Мађарбоји (1942–1993), Милан Дујмов, парох у Медини (1993–1996), Милан Дујмов, парох у Сантову (1996–2003), Радован Савић, парох у Мохачу (2003–2004), Предраг Хајдуковић, парох у Печују (2005–2008), Милан Ерић, парох у Печују (2009–) ■

ПОВОДОМ 100 ГОДИНА ОД РОЂЕЊА

Љубинко Галић

Песник и православни свештеник Љубинко Галић угледао је свет у пограничном вишенационалном насељу Сантово, надомак Баје. Рођен је управо на Светог Јована, заштитника породице Галић, 20. јануара 1922. године. Отац Војислав био је уважени кројач, а мајка Марија, рођена Ђурић, бринула је о деци и домаћинству.

Љубинко Галић је своје школовање започео у месној српској вероисповедној школи. На наговор учитељице Браниславе Чупић уписао је гимназију у оближњој Баји. После успешно положених матурских испита похађао је Богословију у Сремским Карловцима, која ће се после проглашења Независне Државе Хрватске преселити у Нови Сад. Након завршетка богословских студија Љубинко Галић је извесно време радио као учитељ у српској школи у Новом Сентивану у околини Сегедина.

У јесен 1944. године Галић постаје секретар Народног одбора у Сантову да би касније био изабран за покрајинског секретара Антифашистичког фронта Словена у Баји. Недуго потом постављен је за организационог секретара АФС-а у Мађарској.

Ступивши у брак са својом сусељанком Агатом Жужић, Љубинко Галић је рукоположен за свештеника у Борјаду 1946. године. Извесно време служио је у том барањском насељу да би га потом Георгије Зубковић, епископ будимских преместио у родно Сантово, где је као падох бринуо о својој пастви замало четири деценије.

У периоду Ракошијевој комунистичке диктатуре, управо на Велики петак 1950. године, агенти злогласне мађарске државне безбедности (АВН) ухапсили су Јереја Галића оптуживши га лажно да је агитатор југословенске тајне полиције. Осуђен је на четири године тешке робије. Тако је Љубинко Галић као политички затвореник под сталном физичком и психичком тортуром робовао у Сегедину, Вацу и Татабањи. Спас је проналазио у писању стихова које је често бележио на сапуну. После пуштања на слободу 1954. вратио се у родно Сантово. Оставши рано без вољене супруге био је принуђен да сам брине о петоро деце. О томе колико је било успешно његово васпитање деце сведочи и чињеница да су сва тројица синова одабрала свештенички позив. После дуге и тешке болести Љубинко Галић је преминуо у бајској болници 26. августа 1983. Сахрањен је у Сантову.

О поезији Љубинка Галића написао је приказ књижевни критичар, универзитетски професор др Петар Милошевић, објављен 6. новембра 1980. године у рубрици „Зборник и албум наше поезије“ будимпештанских „Народних новина“, недељника Демократског савеза Јужних Словена у Мађарској. Милошевић поред осталог написао је и следеће: „Песме је почео писати као гимназијалац, касније их је објављивао у »Народним новинама« и »Народном календару«. Заступљен је у антологији У коло (1969). Године 1980. објављена је и

књига песама за децу Сунчана поља, чији је аутор, поред Декића и Блажетина, и Љубинко Галић. Писао је и прозу и позоришне комаде од којих су неки изведени са успехом у Сантову и другим местима. Бавио се и преводом са мађарског језика, а његови су стихови преводени на мађарски и словачки језик.

Љубинко Галић је типичан представник песничке генерације афирмисане крајем 1950-их година. Његов у основи нежан и тих лирски однос према свету и према себи самоме излива се у непосредном, исповедном песничком говорењу. Међутим, као сви остали песници те генерације, ни овај повучени, интимни песник није одолео императиву будилничтва; не једанпут, и не без печата дубоке искренности, стављао је себе у позиције народног (народносног) барда (Зашто ћутите, Ја знам, Грегору Папучеку). Народна свест код њега – као и код Декића, Блажетина па и Гујаша Џуретина – одражава се и у емоционалним завичајним песмама (Сантово). А народносна позиција и свест, као двојка личност, и код њега појачава осећај интернационализма, општег човекољубља (Мостови).

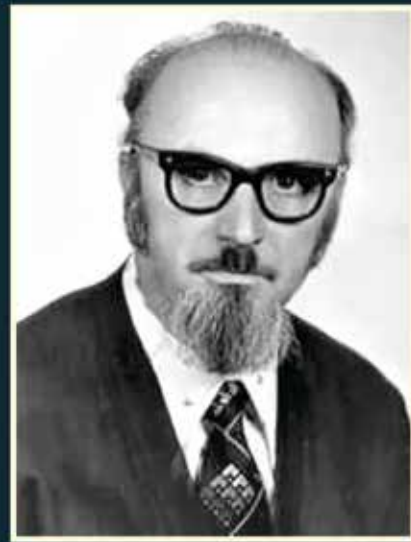
Око ових тематских кругова се креће читава поезија Љубинка Галића. Она је изразито говорена и певана, а не слагана и структурирана. Исповедање је доследно спроведено. Прозирни, увек јасни и недвосмислени садржаји у комуникативној, лако приступачној форми. И у случају магловитих, дубинских психичких мотива песник ће се постарати да нам прокоментарише и објасни свој доживљај («То је бесаног човека / Тамна, ноћна визија» – завршава песму Визија). Због тога код Галића исповедност искључује могућност сликовитости. Иако их има, песничке слике код њега су једнозначне и лако одгонетљиве, и глатко их можемо уврстити у основне категорије класичне поетике (то су поређења, ређе метафоре, а врло често алегорije).

Да ли је према томе поезија Љубинка Галића потпуно традиционалистичка, сасвим страна нашем савременом поимању поетског? Свакако, у својој генерацији Галић се ослобађао најспорије илирских, романтичарских и милорадићевских стега. Међутим, његова поезија је у толикој мери доследно исповедна да хтели ми то или не, долазимо у сасвим непосредан и интиман дослух са њом. Исповедност може бити основна карактеристика традиционализма (пре свега романтизма, једног типа роман-

тизма). Али доведена до неке поетске крајности, исповедност постаје приступачна и савременом сензибилитету. Оваква исповедност, као поетско подражавање свакодневног говорења, непосредно преношење животних ситуација и рефлексивна лишених свих сентименталних или романтичарских коментара, један је од путева савремене поезије.” (...) „Спонтано и Љубинко Галић се развијао у овом правцу. Његова једна од последњих песама, датирана 1980. године – Глуха ноћ – није била само наговештај, него и потпун домашај у оној врсти савремене поетичности према којој је поезија Љубинка Галића у последњим годинама смерала.”

Песме Љубинка Галића су објављене и у антологији српских и хрватских песника и писаца у Мађарској „На другој обали” (Ваљево/Београд, 1984). Почетком јесени 2022. изашла је из штампарије Галићева самостална збирка са насловом „Песме”.

Драгомир Дујмов

Љубинко Галић
ПЕСМЕ

Самостална збирка песама Љубинка Галића

Љубинко Галић: „Песме”, Задужбина Јакова Игњатовића и Српска народносна самоуправа у Ержебетварошу, Будимпешта, 2022

Поводом стоте годишњице од рођења песника и православног свештеника Љубинка Галића, Задужбина Јакова Игњатовића и Српска народносна самоуправа у Ержебетварошу – Будимпешта одлучиле су да објаве самосталну збирку песама нашег значајног српског песника, духовника и народног прегалника у Мађарској. Блаженопочивши Љубинко Галић до сада није имао своју засебну књигу. Његови стихови су објављивани у „Народном календару”, „Народним новинама”

и у „Српским народним новинама” као и у неколико антологија поезије. У Галићеву књигу су ушле све оне песме које је уредник овог издања, уједно и потписник ових редова, успео пронаћи у нашим гласилима и разним издањима. После дужег сакупљачког рада, крајем септембра ове године изашла је из штампе Галићева збирка са насловом „Песме”. Збирка је подељена на два дела: „Песме за одрасле” и „Песме за децу”.

Издавачи су овом књигом желели да се одуже о Љубинку Галићу, дугодишњем сантовачком пароху и песнику, а такође и да сачувају успомену на његову личност и књижевну делатност. Ова књига истовремено испуњава и

једну давнашњу жељу да се Галићеве песме нађу на страницама самосталне збирке којом је наша заједница одавно била дужна.

Збирка Љубинка Галића промовисана је у просторијама „Српског венца” 28. септембра 2022. године у Будимпешти.

Технички уредник овог издања био је Зоран Меселџија, а штампарске послове је обавила фирма ZiD Studio. Штампане књиге Љубинка Галића „Песме” помогли су: Српски културни и медијски центар „Српски венац”, Српска самоуправа у Зуглоу, Српска народносна самоуправа у Старом Будиму – Бекашмеђери, Српска самоуправа у Јожефварошу – Будимпешта.

Д. Д.

ЉУБИША ЂИДИЋ

У Јеванђељу по Давиду

Давид Кецман Дако: Наспрам дрвета које светли; Задужбина Јакова Игњатовића, Будимпешта, 2021

У девет цикличних лирско медитативних кругова, (какве је у сличним исходиштима, мада друкчијим, имао и давни нам предак Данте Алигијери), нашавши се једног тренутка од свог живота и сам наспрам дрвета које светли, запитао се и Давид Кецман Дако како да у његовом кушању одгонетне неодгонетности животног Самства. Сваки од циклуса има по десетак, петнаестак прича који су заправо више мали антрополошки есеји или филозофеме, чак и када их савлада јаснији прозни наратив, или, у чешћим случајевима, сам песник. Унутрашња нит, које ће ово веома расуто медитативно ткање држати у кохезионом јединству, одраз је потраге за самопотврђивањем свог сопства у дубинама којима се ређе иде (Ролан Барт). Сам начин на који је аутор разрешавао кључне појмове, као што су жудња, љубав, сан, тишина, светлост, студ, пут, пржина, истина, згаснуће, просветлење, припадају библијским позајмицама, јер коначно сва та појмовност, како и сам аутор истиче у прологу, јесте као она каква би и у исконском трену „када у почетку беше реч“, колико ће их бацати у понорницу своје душе и на свет читаоству износити, у мноме зависи и од те магије којом их је у својој анализи доводио у разрешива исходишта. Заправо цела књига „Наспрам дрвета које светли“ у високом емотивном напону тражи управо та разрешења, макар да је тражио језик филозофа, теолога, социолога, или пак песника, чему је био ближи, али, очигледно, само је језик песника кадар да изнесе све те божанске тајне дате човеку. И остварено је то попут сличних инспиративних домета које бисмо нашли у једном Сен Џон Персу („Морекази“), или Јовану Дучићу („Градови и химере“), Иви Андрићу („Знакови поред пута“), Злате Коцић („Простори душе“), или Зорице Арсић Мандарић („Мислилице“).

Тражи ли се жанр, односно конкретнија стилска одредница, можда би ово дело могло да се назове и романом о души који се попут спојених судова претаче из поглавља у поглавље, без нарације, мада је нарација у путу од непознатог и тамног, ка просветлењу, ка познатом, све са јунацима у којима ће се тек ради илустрације те велике душевне магме катарзично јавити у асоцијацији: отац, неки ванвременски бели сат, неко дете на некој литици, неки врабац сломљеног крила у дворишту, у парку, или на тргу, можда и сан, или Сава Немањић, или Стеван Тонтић, можда пријатељ, да би се сва та енигма слила у дрво које светли – симболу божанске светлости коју треба разрешити људском светлошћу – кроз памћење. А све тако да свака од тих филозофема има своју аутономност, самосталност из везивног кохезионог ткива књиге. Свој сопствени медаљон који личи на своју самосталну ћелију у живом организму. Предео сликан душом!

При ишчитавању имамо утисак да Давид Кецман Дако непрестано описује рај, односно тежњу за рајем у препрекама које му доноси људска природа. „Што људски ум не може сагледати“, вели аутор баш као и Деспот Стефан у „Слову љубве“, „то љубав превазилази“. Творећи дело од материје која је саткана с наумом да речима досегне ту недосегљивост, његов лирски субјект асоцира на Деспотов исказ.

Свих девет циклуса се претачу један у други повезани нитима које се појмовно одређују као „светлост“ и као „пут“, баш каква је и досегљивост Христових речи. Композиција књиге са својих девет циклуса има стојерну унутрашњу мисао тежје ка просветлењу као свеопштем унутрашњем крику којим се сама собом ослобађа у себи самој, ка вечности. Као што и свака симфонија има унутрашњу нотну идеју - водилу, на шта структуром, композицијом и личи ово Кецманово дело, тако би се и сваки од циклуса могао анализирати и као посебна целина. Задржаћемо се,

међутим, на оном завршном, деветом (по Дантеу најпакленијем), макар да ни он није посебно понтирао идејну разрешницу коју носи у симболици ове прозне поеме. Јер то паклено путовање и јесте пут ка просветлењу.

Циклус је насловљен „У свету добрих људи“ и уз начин како је понављао свет којим је Кецман исказивао своје Сопство и своје Самство као какво своје Јеванђеље, има сву драж непоновљивости у филозофемама поетско есејистичке природе. Наводим их по редоследу јер се иза свих ових четрнаест наслова у завршном циклусу крије препознатљива асоцијација пишевог посвелогичног мисаоног тока: „Осунчан чежњом“, „Сливен у вечно“, „У свету добрих људи“, „А шта после“, „Тријумф“, „Сведидни облутак“, „Растамљен од жари“, „Само сам се мало нагнуо“, „Тајна за немост“, „Пут, од свих пут најдужи“, „Линија с које нема поватка“, „Избављење“, „У Вртложнику“ и „Стазом безизлаза“.

Иако тај девети паклени циклус, који је, иначе, сав у знаку трагања за излазом, није оформљен тако да буде пука поента целог дела, он ипак има унутрашњу грађу која управо тако и еволуира. Први, односно зачетни запис „Осунчан чежњом“ у знаку је невиности и безазлености: „Преда мном предео осунчан чежњом, да се што је могуће више, одгоди неминовност надолазећих раних, све ледених сумрака и прудих кишних ноћи“. Потом долази филозофема под насловом „Сливен у вечно“, када иза тог тамног сумрака и леденог нечуја, у време чистиштва, опет кад се није нашла светлост, остаје у неповратно вечно. Филозофемом „У свету добрих људи“ наставља наду

„да ћеш у правцу где те је најмање било и одакле си се увек невољно враћао, бити Светлост и бити Истина!“ Кад потом уследи и паклени кружић сав под упитности у прозаиди „А шта после“, треба само преписати њен поднаслов: „Без страха од себе, без зебње од греха“, и отвара се прича о људима који чине зло, а да се пред својом савешћу никад не упитају: шта после? Зато се у поглављу „Тријумф“, ма колико да га испитује кроз сопствено искуство, кроз себе као људско заморче, истиче науку: „Тријумфом даље од оних који ме никада неће разумети. И даље од оних који ме никада неће завољети!“ С тога се и тражи (изнова проналази) у „облутку“, у тој савршеној форми. Макар да само личи на око, тај „Сведидни облутак“ бива доживљен као Сведиде око: „Облутак, малешан, а на њему са свих страна, облачићи у најезди, све их више небројено, њима небо просветљено... Облутак у обичју ока у коме је сабрана продорна светлост из мноштва погашених галаксија, видљив и врховима топлих прстију додиран бива једино оном ко га при сусрету топлим зрацима из средишта свог у свет гледа, на трен ал' свег обасја, осмехне му се и намах скрије у процепу, у разделу између трепета, те с његовим одсјајем у себи, мудрошћу стишан, добротом озрачен, шћумом бескраја окрилаћен, само наставља пут следом вечних светлоказа.“

Девети паклени круг има свој ход у дослуку са пређашњим, са мртвима (прозаиди „Растамљен од жари“), али и виђење себе самог у својој коначности, у свом ковчегу, у неверици која се јави при укупу

пријатеља, коју је требало проверити: „Само сам се мало нагао да боље видим шта ми се дешава“. И коначно, ток осталих филозофема које кроз „Пут, од свих пут најдужи“, иду ка просветлењу и избављењу. Пут је то ка оном одакле више нема поватка. И ма каква био сав тај живот, тим треном вртложних мисли стиже се до утешног уверења: „То у теби до чега ни студ не допире, што одолева сваком покушају да недовидом буде избрисано, што је попут била, попут дамара који те сваког трена уверава да још јеси и да ћеш бити, небитно колико дуго, твоја је веком обликована Самост. (...) Само си живео и сваки дан већ самим освитом доживео као први дан при стварању света. И не било каквог, већ оног света у коме и ти, од праисконског трена – заувек би и јеси!“

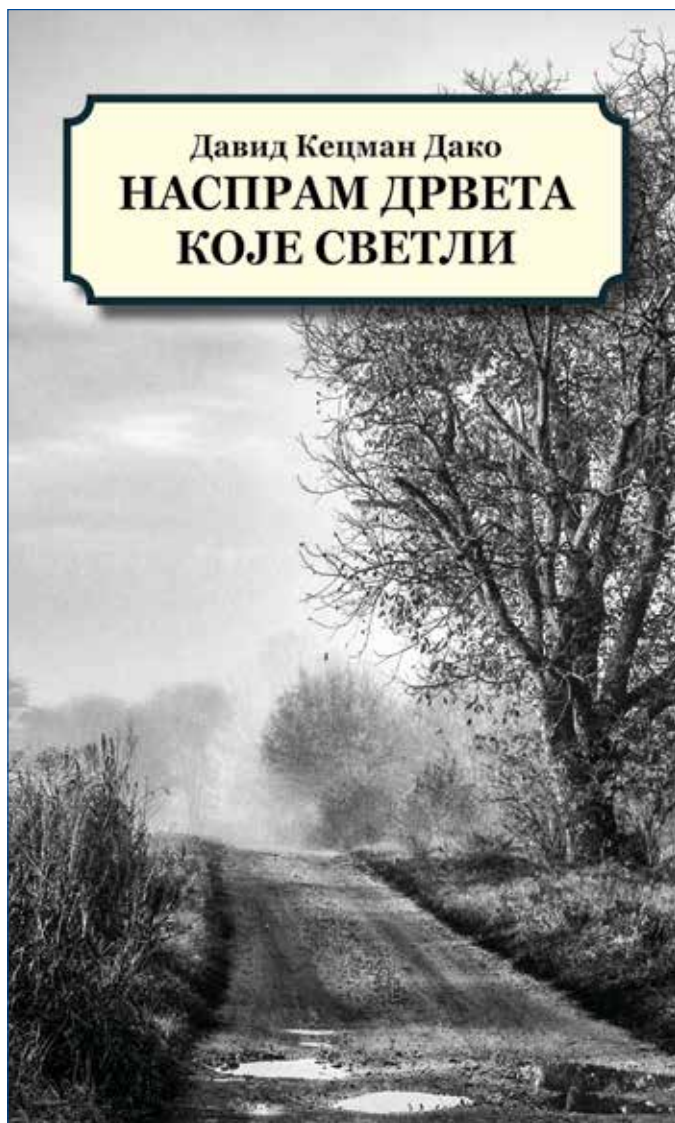
Завршном филозофемом „Стазом безизлаза“, која врхуни или заокружава девети циклус, доживљен исход сав у благодости измирења свих крајности од којих је и сав тај и рај и пакао од живота: „Која ли близина, колико дубина, нестишајност шћума при том нежном споју тела и пучине треном, кад се заче и сад жарна зрака, што ми осветљава замршене стазе, стазе безизлаза линијом живота“.

Ако је ова књига имала неки свој јеванђелистички порив, онда је он био у енергији „лепоте која ће спасити свет“ (Достојевски), у енергији „љубави која све превазилази“ (Деспот Стефан Лазаревић), у енергији чежње „не, немој ми прићи“ (Десанка Максимовић... узвишена, непатворена, чулна, анђеоски надахнута... У емоцијама које је тешко издржати наспрам „оног дрвета“ (завршна филозофема) за које не знамо да ли нас још памти, јер му праг више не прелазимо.

Као да је то и дрво сазнања, али и дрво нашег живота!

Тако ће Давид Кецман Дако у овој густо плетеној прозно - есејистичкој, а понајвише лирско-песничкој пређи, у високом сензибилитету, домашити онај круг чија је квадратура и даље неразрешива, макар да је и дубоко собом разрешио. Својим Самством. ■

Давид Кецман Дако
НАСПРАМ ДРВЕТА
КОЈЕ СВЕТЛИ

ПОВОДОМ 250. ГОДИНА ОД РОЂЕЊА ЈОАКИМА ВУЈИЋА
ДРАГОМИР ДУЈМОВ

Јоакимова неизлечива бољка

Јоаким Вујић (Баја, 1772—Београд, 1847)

Ко зна због чега, у Баји су се одвајкада рађали сањари, пустолови и поклонници разузданих уживања чији духови нису прихватили пролазност. Може бити да се њихова тајна скривала у шапату таласа Дунава, рукавца Шугавице или у рачвању врелих подземних вода која су по околним атарима ненадано извирала. Неки су овај титрај, који је залепљен за дно душе бајских грађана привидно мировао, приписивали мешавини разних језика и конфесија. Оно што је било заједнич-

ко код свих оних који су следили одјек унутрашњег звука далеких просторстава беше чињеница да су снове остваривали далеко од родне Баје.

Јоаким Вујић, родом из Баје, на своје доживотно пулествије кренуо је због опаке заразе која није престајала ни након његовог упокојења. Насупрот свим добронамерним саветима, никада се није чувао. Штавише, Јоаким је с истрајношћу енглеског хрта трагао за том болештином, и никада се није клонио њених погубних последица. Беше то неизлечива бољка о којој седобради Проповедник ломном руком записа: „Таштина над таштинама, све је таштина.”

Сањарио је о помпезним представама попут оних које је 1793. као студент виђао у пожунском театру. Упијао је дела Шекспира, Коцебуа, Шлетера, Инфланда и других поклоника богиње Талије у извођењу дружина уважених директора Кристофа Сајта и Георга Јунга. Ова неутољива жеђ особито га је морила почев од оне пријатне летње вечери када је чувена оперска певачица Ангелика Каталани запевала арију у тек отвореном тршћанском Театру.

Беше то тек првотно младалачко одушевљење. Први пут је изистински оболео од театарске грознице када је у Фиренци упијао сопран Ђузепине Градини. То му је једне ноћи, када поморанцин цват први пут замирише, гужвајући свилену постелину љубоморно пребацивала чаробна лепотица Фаустина Капели са којом је Јоаким ревностно посећивао Опери. Међутим, клицу стваралачке сујете, која је посве неочекивано забубрила, није толико приметно пребацивала чаробна Ангелика Каталани нити било која друга италијанска заводница колико супруга угледног тршћанског трговца Антонија Квекића, песмом опевана херцеговска лепотица, госпођа Ана.

Стигавши у Трст са једном форинтом и шест крајцара у џепу, Вујић је одсео у гостионици „Код

мађарске круне” са излизаним приказом круне Светог Иштвана. Место је деловало привлачно не толико због назива колико због прихватљиве цене. Док је у калајисаној чаши црног вина потапао комадиће хлеба, пребројавао је остатак пара и предвиђао скорашњи одлазак из Трста, који је те вечери одисао сланим задахом таласа и мирисом сувог орегана.

Међутим, Јоаким се, сасвим непривидењено, преварио. Захваљујући некадашњем проигуману општежителног манастира Фенека, писцу и преводиоцу Викентију Ракићу, сада пароху тршћанском кога је затекао у тренутку како дубоко удише пламичке воштаница у православној цркви Светог Спиридона, ушао је у кућу најимућнијег српског трговца у вароши чији је грб красило коплје Светог Сергија. У том раскошном дому Јоаким је ускоро почео да разликује јутарње обриси и мирисе мора, да препознаје сокове либанског, сицилијанског и далматинског воћа, да једе морску рибу зачињену наном, ђумбиром и босиљком и да изучава италијански језик.

Сваке вечери се кратко подиванио са Светим Атанасијем Великим, заштитником своје породице, и на крају изговарао молитву шапата препуним благодарности.

Госпођа Ана Квекић је једног касног, септембарског сутона, управо на дан рођења свога госта, подигла облу, уметничким даром изрезбарену кристалну чашу и убрала светлост из последњих зрака сунца. Заносно је говорила о приметној разлици ароме као крв мрког, непрозирног вина која беше приметна пре и после убирања сунчевих зрака. Том приликом је госпођа Ана наручила од Јоакима да јој преведе приповетку „Излишна љубав Ирине и Филандра”. Помало збуњено Вујића храбрила је речима далеке будућности. Предвиђала му је бесмртност и да ће надживети своју сенку на све четири стране света.

– Уважајемо Виуичу, на велику ползу нашега нација будите Теспис сербскога театра!

– рече госпођа Ана и на руменим уснама пружи му гутљај вина.

Јоаким отпи гутљај и послуша речи госпође Ане...

(Из књиге „Бајске легенде”)

ЈОАКИМ ВУЈИЋ

Моје у наука воспитаније и наставленије

Ја сам се родио љета 1772 септемврија 9. у Баји, славноме Комитату бачкоме у Унгарији. Моји предраги родитељи звали се Григориј и Јевросинија (Јевра), моја обаче мати, која је и данас јоште жива, била је родом из Сент-Петра, једнога малаго простога сеоца близу код Сегедина у Спаилуку краљевскоме, а родитељи њени звали се Мијаило Јорговић и Марија његова супруга, а Петра Савића кћи из Сегедина. Они су били истина оскудни, обаче притом весма частни и правдољубиви земљоделци. Потом моја мати у младо детско јоште њено време, вручена је била неком Монојлу Панићу Грку и трговцу сегединскоме на воспитаније који после с његовом супругом Аном њиову питателну кћер Јевру а моју матер вручише објатијам мојега оца. Отац мој Григориј био је художеством сапунџија, а к томе и трговац, не от весма богатији, обаче и не от сиромаша житеља бајскиј, а притом весма честниј, кроткиј, мирниј и правдољубивиј човек био је он кога свакиј, који би га год познавао, свагда би га брат Глишом именовано.

Мој опет деда звао се Атанасиј Вујић, а моја баба Марија. Мој отац имао је јоште једнога рођенога брата именован Лазара, који је треће године по рођенију његовоме от богиња био ослепио. Зато овај није се хтео никада женити, но удјевственоме стању даже до гроба јест остао, и аки јеромонах обдржавао је његово житије и никада месо није јео, а целиј Часловац и пол Псалтира јест напамет био научио, како равно и Катавасије, Ирмосе, Херувике, Причастна и проча пјенија црковна јест јавно по црквама појао, пак Богу и људма пјенијем и чтенијем његовим како слепац угождавао. (...) Моји родитељи имали су равно и више

деце, обаче она су им сва померла, само што сам им јоште ја, мој један брат именован Силвестер и једна наша јединоутробна сестра Ревека заостаји. Притом имао је мој отац јоште у дому и једну његову снаху удовицу именован Јелисавету, његовога старијега брата Јоана супругу, која је имала њено троје деце, то јест Софронија, Василија и Јулијану.

Ја сам код моји премилији родитеља у дому пребивао до седме године возраста мога без почерпанија каковији наука, потом отведе ме мој добриј родитељ љета 1779. лицем на частниј понедељник првиј крат у мјестну школу, пак ме препоручи учитељу и дијакону онда бившему у Баји чест. Јефрему Грујићу који је сада протпопсвевитер комборскиј и јоште у животу находи се. Тако код овога чести достојнога мужа почео сам начала славно-сербске науке и познанију писмен и срицанију почерпавати. Потом следовао је другиј мој почитанија достојниј учитељ г. Аврам Ђуркичић код кога равно упражњенија у науки чтенија и писанија имао јесам, между тим бивали су ми јоште и многији другији моји наставници код који сам моја упражњенија у наукама имао. Напоследок предаде ме мој доброхотниј родитељ на приватно наставленије чест. г. Јосифу Штбици пароху бајскоме, који ме је понајвише обучавао у пјенију, типичу и обрјаду црковноме. А када сам ова наставленија почерпао био, то мој добриј родитељ предаде ме к францишканом у њиову латинску, мацарску и њемецку класу, гди сам за два љета почерпао био сва она која су к наставленију мојему преписана била. Потом када онде није било више за мене почерпавати, а францишкани у оно време нису имали Гимназијум под управљенијем њио-

вим, како што сада имају, тако мој премилиј родитељ с горуреченијем чест. г. Јосифом Штбицом мојим же бившим учитељем отведоше ме на науку у Новиј Сад. (...) Овде ја једну годину у науки проведом под наставленијем г. Гемзе, учитеља лутеранина у језику латинскоме и њемецкоме, а и далше би био заостао, када би само онда овде био Гимназијум, како што је сада, а понеже да он онда овде није био, што по совершенију моје науке повратим се одавде дому купуи се атегатом мојим школским. После тога предрагији моји родитељи закључише измежду себе пак мене на науку послаше к пијаристам у Калачу.

Ја овде под наставленијем пијариста пребудем цела два љета, а по истеченију овога времена извадим мој школскиј testimонијум и на вакацију дођем дома. Сада ја почнем размишљавати како би могао учинити да ја у какву велику школу дођем и мене с велики ученици помешам. И тако по многом размишљенију закључим у себи, пак узмем моје веши и на науку дођем у Сегедин.

Овде дођем у четврту школу и постанем синтаксиста, тако почнем отлазити у школу и тако што обикновено свакога вторника после полдна и четвртка целиј дан прохладженије бива. Тако једанпут у четвртак после подне отидем ја у дољу варош к моме куму Тоши Божићу који је такожде родом био из Баје, дакле по њекоме маломе разговору дођемо у разговор за школе и трговину. Онда он како многоречивиј трговац почне трговачкиј живот тако похваљивати и велерјечити да ја како младиј човек привољем се и сам трговцем бити. Ето ти ми сада беде, ја сам овамо дошао да науку почерпавам, а оно ти постадо шегртом, и то на препоруку њекога господара Јусте трговца сегединскога, а мога кума, најместим се код њекога господара Марка Стејића трговца у горњој вароши и ето ти ме сада у трговини. (...) Ја како што сам рекао, побегнем от реченога трговца Стејића, пак пешице у Бају доперјам. (...) ■

Сусрет цивилизација у сјају месечине

Будва, нудистичка плажа

Барим једну Немицу, пегаву као Лив Улман и високу као Бланка Влашић.

Пошто сам чуо за језички пуризам Немаца, избегавам латинске речи, па уместо нудизам кажем „купање без руха“:

– Ohne dress baden.

Брчкамо се у ноћном мору, потом се сушимо на месечини. Узгред, да Немица не би помислила да мене занима само сушење, питам је из којег је града:

– Бајерн Минхен? Ајнтрахт Франкфурт?

Смеје се и каже: - Лајпциг.

Лајпциг! Тамо је Доситеј објавио Живот и прикљученија, кажем јој значајно, али она се и даље кикоће: мисли да је шала. Шта ли уче у немачким школама?

Треба да предузнем кораке ради спасавања националног интереса (културног): цртам у песак мапу Европе и облутком означајем манастир Хопово („дер Клостер“) и повезујем га са Лајпцигом. Немица бечи очи: најзад схвата значај Доситејевог епохалног корака!

На повратку у камп мобилним телефоном зове своју пријатељицу и чујем како јој прича: - Них. Еин Клерикалер. Аскет унд Географ.

* * *

Рађање писмености словенских народа

Филолошки факултет, зимски испитни рок

– Боже мили, само ово да положим – цвокотао сам пре испита из старословенског и зарекао се да ћу упалити свећу; ионако је Бадњи дан, деда ће увече унети сламу и прострти је у кухињи, исто као у мом детињству када сам под сламом откривао поморанце и књиге о Индијанцима. Јели смо рибу, посуну сарму и тесто са орасима (ракију са медом још нисам смео да цугнем). Пред спавање поновио сам одломак из јеванђеља који ћу сутрадан рецитовати у цркви. На црквенословенском језику!

Православни парохијски дом у мраку комунизма

Стари попа у мом родном селу крај Сентандреје имао је раскупусани молитвеник, украшен црвеним иницијалима. На часу веронауке учили смо стару азбуку:

– Ова слова – показивао нам је прота Светозар танко и дебело „јер“ – прескачемо као и да не постоје, а назале изговарамо кроз нос, као да имитирамо Французе („пардон“, „демижон“), а ово је „јат“, који изговарамо као дуго „е“ или „је“, како нам се свиђа.

Протину фонетску флексибилност ваља захвалити томе што стари Словени нису имали магнетофон, те не знамо тачну гласовну вредност јата: она се на јужнословенском праштокавском језичком подручју налазила између „е“ и „и“, из чега су касније настале три језичке варијанте: екавска, ијекавска и икавска.

Петар Милошевић
(Из књиге „Сторија српске књижевности“)

ЈОВАНА ВЕЧИЋ

Вама

Нисам она птица
што су јој ломили крила
нити чипкани сан
не плеше ми сена
нисам бујна морска пена
ни горки плач
не желим бити боја на сунцу
ни сунчев зрак
што осваја мркли мрак
нећу бити ни освајач
против смрти, уз мач.

Само шибица искре
само искра ватре
бићу прашина и пепео
степеник уз који се будеш пео

А Ви будите ватра
летећете као птица
и ако Вам откину крила
у мраку сам се сакрила
да вратим украдено
да сачувам нађено
да излечим рањено

* * *

Кад искључим телефон

Тренутно нисам доступна
Оставите поруку
после звучног сигнала.

Али потражи ме
у позним часовима
сакрићемо се уз домаћу ракију
уз чупаве препирке
о постојању и смислу
у густом диму
ловићемо вреле булке
и седе паучине
можда нас оне науче
да позни часови служе за спавање
јер је у мраку немање,
а бесциљно наше трагање.

* * *

Бројати

Без гласа у кутији
Без суза у пустињи
Не молим се више Богу
он плаче
3883
кључ тајни
и папирни авиони
сакривам се испод прекривача
чудовиште испод кревета
уклета кућа испод неба
гусари и доктори
боц-боц – не боли
додир – вриштим
не постоји ствар, као што је
једна цигарета
угашена равним табанима
опекотине на устима
признати без речи
поверити без поверења
Сломљена чинија 150Фт
Сломљена душа
лечена просутом
светом водицом
малени, шарени лептири
додир стварности
3, 2, 1 одлетели
Опет тама
нежно милује канцама
једна топла зима
друга загушљиво врела
наздравио слободи
напили се робови. ■

ДРАГАН ЈАКОВЉЕВИЋ

Зрно лудости

Бејак све
што су други
у мени
желели да воле.
Фијук,
глувом ветру знамен,
на старој стази
заблуда
које потом
испресецаше земљу.

Птица бејак
у туђем кавезу,
без права на бег
пре но што постаде
играчка
у рукама
безвременог детета.

Зрно лудости
на студи,
чији облик
не допушта сведоке
из ове форме
живих.

Бејак све
што су други
у мени
желели да воле.
Странац,
у свом савршеном
свету обмана
што тело притискају
и онда
када свест устукне
и крене
сама
да чека,
да верује
животу
у недоглед.

* * *

Дар и казна

Када пожели
да те дарује,
живот ти пружа
блага
вреднија од оних
која опажаш.
А, науми ли
да ти их ускрати,
празнина
коју отвара
увек је већа
од оне
којој се надаш.

Као што истина
постаје терет
закорачи ли
у простор
подсвесног,
тако се
потискивана срећа
лако нагиње
ка својој супротности.

Ако не умеш
с оним
што волиш,
живот ти настани
оним
што мораш. ■

* * *

КСЕНИЈА ГОЛУБ

„Разгледнице из главе” Милана Ђурића

На самом почетку дозволите ми један лични исказ. Многи присутни знају да са Миланом поред стручних контаката гајим и изузетно лепу пријатељску везу. Није никаква тајна да смо обоје припадници српске националне мањине у Мађарској. Иако смо рођени у удаљеним деловима наше земље, нас је спојила уметност. Почев од 2008. године са великим задовољством учествујем на разним Милановим приредбама и радо свраћам у његову галерију. Такође сам присутна и на летњим ликовним колонијама Уметничког удружења „Круг” чији је оснивач Милан Ђурић, ликовни уметник из Будимпеште. Посебна ми је част што је Милан већ по трећи пут мени поверио задатак да говорим на отварању његове поставке.

Ова самостална поставка приказује Миланова дела настала последње две године, мада су овде изложена и понека ранија остварења. Изложбени материјал је веома разнолик било да се ради о димензијама или пак о веома колоритној палети, мада је у великом броју присутна и графика. Није случајно ни то што се на позивници налази да је Милан сликар, мада је по струци графичар. Диплому је стекао на Ликовној академији у Новом Саду.

Посебно ми је драго што сам успела да са Миланом водим један дужи разговор о овој поставци.

Осећам потребу да нагласим да Милан није нарцисоидни уметник који нашироко воли да прича о својим делима. За њега уметност значи основну потребу, један потпуно природни физиолошки процес који никако не представља претерано теоретисање што би захтевало неко дубље објашњење. И називи његових досадашњих самосталних поставки указују управо на то: „Елементарно” и „Исконски”.

Назив једне његове раније изложбе био је „О граду, о теби, о мени” што указује на једну другу

Ксенија Голуб и Милан Ђурић

Миланову особину. Наиме, он није један од оних уметника који намерно наглашавају своју удаљеност од света, своју ексцентричност, изванредност. О томе сведочи и мото ове изложбе: „И ја сам као ти!”

Но, фокусирајмо ипак на ова дела, па ћу вам стога прочитати Миланову кратку изјаву: „И ја сам као ти. Мој живот је сав у покрету, он је путовање у времену и простору, напољу и унутра, по утабаним земљаним друмовима и у најдубљој дубини, у самој себи, на неухватљивим равнима како за друге тако и за себе самог. Моја збиља и мисао тару се и распарчавају са масом. То су похрањене слике успомена. Трагам за доживљављима у својим вазда променљивим субјективним слојевима дубине који се често чине себично лепшим. Шаљем неколико разгледница из замало заборављеног прохујалог предела свога ума које потом делим у ухватљивом простору.”

Милан Ђурић овај пут приказује своја дела настала протекле две године у једном за све нас необичном периоду који је био пун нових изазова.

Ликовна остварења Милана Ђурића, настала у периоду између 2020. и 2022. године, могу се поделити у четири групе. Његове слике јасно се могу разврстати по њиховој величини и техници, мада за наивног посматрача најочљивији контраст се јавља у димензијама слика. Будући да сам историчар ликовне уметности, не могу да одолим а да Миланова дела ипак не сврстам у поједине категорије.

Сам назив изложбе односи се на остварења дигиталне графике које Милан Ђурић назива „разгледнице”. Према изјави самог аутора ове „разгледнице” су настале за време изолације током пандемије. Оне су одраз „сећања” на путовања која физички и у стварном простору нису остварена. Овде се ради о фиктивним дестинацијама, одакле је замишљене слике слао „кући”. То је помало Лондон, помало Париз, помало Москва, па ипак то се не би могло тачно одредити.

Морам признати да су Миланове „разгледнице” биле највеће изненађење за мене. Највише ме је очарала та њихова једноставност, чист стил, минијатурност. Оне са својим елементарним формалним решењима и са веома успешном хармоничном боја за тили час нас одводе у свет фантастике, у свет бајки „Хиљаду и једне ноћи”. Можда је претерана асоцијација, али „разгледнице” ме подсећају на јапанску уметност. Постоји у њима нека врста рајске хармоније што веома привлачи поглед.

Затвореност и изолација за време пандемије на посредан начин довеле су до развоја једног другог жанра у стваралаштву Милана Ђурића. То је серија слика на платну великог квадратног формата 120x120 цм која је сушта супротност његових „разгледница”. Према ауторској изјави ове слике су настале „после повратка слободом”. Он сам признаје да је раније „само пуким случајем”, а никако намерно сликао платна тако великог формата. Седам акрилних слика настале су као последица свих оних доживљаја које је Милан стекао током пандемије. Он о томе каже да смо били приморани „да отворимо свој унутрашњи простор”. Док се на малим „разгледницама” појављују поједина места квази-реалног спољашњег простора, дотле се на платну великих слика одражава наш унутрашњи простор (мисли, осећања).

У Милановом стваралаштву присутан је утицај икона, које су биле одређујући визуелни доживљај у његовом детињству. Но, данас за њега плодну инспирацију представља обрнута перспектива икона а у много мањој мери њихов колорит.

Као што смо већ навикли, у остварењима Милана Ђурића делови тела и одеће осамостаљују се и живе свој засебан живот и то посве на надреалистички начин. То примећујемо и на великој акрилној слици „Жив се појео”. Аутор успева да лазурном лакоћом представи бизарни акт самопрождирања. Склупчаност попут фетуса,

скривање лица, уништавање главе (у овом случају чин самоуништења) тематизује се на овом платну.

Лавирање између цртежа и слике, радо коришћење линије која се провиди испод танког слоја боје, и изражено интересовање за употребом разних фактура и површина, очито потичу из истог корена. „Фактура је потребна”, изјављује Милан Ђурић. Она је типична за трећи тип његових ликовних остварења. У ову групу се могу сврстати акрилом насликане слике остварене на тек импрегнираном, сировом платну од којих бих издвојила рад „Mi ez a cirkusz?” („Који је ово циркус?”). Диптих налик на кофер инспириран је мотивом путовања. Тема циркуса и иначе веома пристаје Милановом схватању уметности и близак је његовом личном карактеру. То је један мини свет, који на фантастичан начин приказује изокренуто огледало великог света. На диптиху је исписан текст на мађарском језику, ћириличним писмом. Милан признаје да је за њега и визуелно привлачна ћирилица, па стога она често постаје кратак текст који потом постаје и композициони мотив на његовим сликама. Често управо те кратке реченице представљају основну, почетну мисао за будуће ликовно дело. Оне никада нису компликоване тезе, оне су више једноставни животни искази који желе да личе на случајно изговорене сентенције.

Четврти тип Миланових ликовних остварења јесу фотоколажи, дигиталне графике, које су настале мешаном техником. Ове слике су величине 50x70 цм. Уметнику се и поред своје многослојевитости овде пружа добра прилика за оно што највише воли, а то је графика са богатом употребом колорита. Ове слике су обogaћене колажном техником у које аутор, поред цртежа и боја, уно-

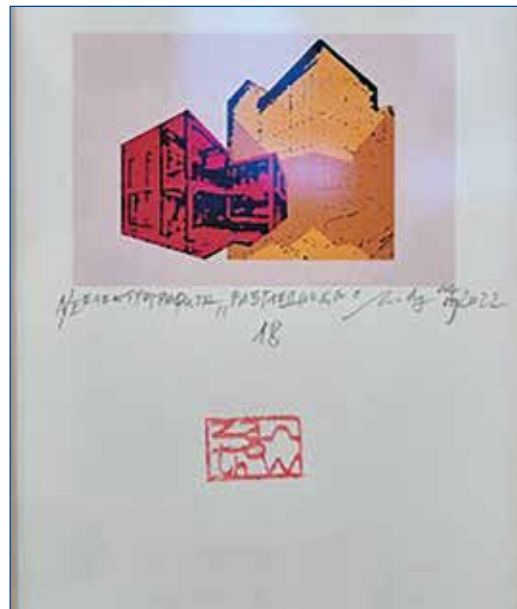

си нови медиј: делиће фоторафије чиме повећава квалитет саме композиције.

Имам утисак да без обзира на протекли тежак, мучан период пандемије, уметност Милана Ђурића је ипак успела да сачува своју разиграност, самоиронију, лаганост и љубав за слободом. У његовим делима се вазда примећује дечја искреност, узбуђење откривања нечег новог, привлачност према случајном, неочекиваном, непредвиђеном. Радост коју пружа откривање нових ствари, димензија и простора засигурно ће сачувати Милана од тога да не губи наду. Његова уметност ће се вешто одупрети пролазности, а с времена на време, она ће увек успети да обнови саму себе. Миланов поглед на свет заувек ће остати свеж и младалачког духа.

Скраћена верзија текста
изговореног на отварању
самосталне поставке „Разгледнице из главе”
Милана Ђурића
28. априла 2022. у Галерији
Клуб у Будимпешти.
Фотографије: Иван Јакшић

Светозар Игалић, славни бициклиста из Шумберка

Золтан Брејер: „Један заборављени »спортсмен«», Барањске свеске XIX, главни и одговорни уредник др Предраг Мандић, Печуј, 2022

Захваљујући труду и раду Золтана Брејера, српској и мађарској читалачкој публици се пружа одлична прилика да се упозна са необичном животном путањом „спортсмена”, светског путника, привредника, публицисте и темпераментног авантуристе Светозара Игалића, родом из Шумберка. Аутор ове изврсне студије открива нам како је прелиставајући бројеве листа „Mohács és Vidéke” („Мохач и његова околина”) наишао на занимљив фељтон о Светозару Игалићу. Тадашње новине извештавале су о младом спортисти који се велосипедом управо вратио из Француске. Игалић је о тој својој несвакидашњој авантури и спортском подвигу објавио књигу 1885. године, у Мохачу под насловом „MontPELLIERTÓL-BUDAPESTIG” („Од Монпелјејера до Будимпеште”).

Светозар Игалић (Igali Szvetozár) рођен је 13. априла 1859. године у Шумберку у кући Саве Игалића и Алексије рођ. Максимовић. Брејер нам открива да су Светозарева браћа уживала велики углед. Васа је радио као срески судија, док је Радивој био на функцији главног жупанијског блајаника. Светозар је српску верописповедну шко-

лу завршио у Шумберку да би потом своје школовање наставио у Мохачу а доцније у Баји. Због проблема са професором француског језика био је приморан да из печујске реалке пређе у Темишвар да би после бројних поштекоћа најзад успешно магурирао у Великом Варадину. Године 1881. стекао је диплому на пољопривредној академији у Мађаровару. Радио је на многим пољопривредним добрима, махом у Барањи и Славонији.

Вазда немирна духа млади Игалић је боравио у разним градовима тадашње Аустроугарске, Европе и Америке. После једанаестогодишњег боравака у Сједињеним Државама преминуо је у Окланду 22. јуна 1922. године.

Но, да се вратимо на Игалићеве пустоловине које је стекао путем свога путештвија „од Монпелјејера до Будимпеште”. Веома су занимљиви Игалићеви описи предела и места којима је пролазио. Успут су га задесиле многе узбудљиве догодовштине које нису увек биле безбесне. Током својих бројних такмичења, у које се радо упуштао, обишао је велосипедом многе француске, италијанске и аустроугарске градове. У то доба у многим местима Европе велосипед беше потпуно непознато превозно средство, па је тако наш бициклиста често био исмеван, а понекад се десило да је проглашен за ђавола који јаше „металног коња”, и био прогоњен уз многе претње и псовке разјарених сељака. Одлучност и борбени дух неуморног Светозара уродио је плодом. Постао је један од најпознатијих спортиста свога доба.

Бављење спортом за Светозара Игалића одувек беше од посебне важности. Он је предложио да се јула месеца 1884. у Мохачу приреди такмичење у пливању, а доцније се залагао и за оснивање веслачког друштва. Нажалост, ниједан од ових пројеката није остварен.

Посебно је симпатичан одељак у којем је описано Светозарево путовање велосипедом од Будимпеште до Београда 1885. године, у друштву америчког новинара Томаса Стивенса. Веома су живописно приказани доживљаји током путовања по Барањи, Бачкој, Срему и приликом доласка у Београд. Посебно поглавље приказује и друга Игалићева путовања и боравак у Америци. Но, због ограниченог простора нисмо у могућности да извршимо детаљнији приказ овог изузетног дела.

За оне сладокусце који уживају у читању узбудљиве биографске грађе ова студија ће послужити као прави специјалитет.

Студију Золтана Брејера одлично је превела Јања Живковић, а типографију је радио Оскар Бо-

ла. Штампане овог броја „Барањских свезака” материјално су подржали: Уред премијера и Фонд „Габор Бетлен”, Српска народносна самоуправа у Старом Будиму-Бекашмеђеру, Српска народносна самоуправа у Новој Пешти, Самоуправа Срба у Баји, Самоуправа Срба у Мохачу, Самоуправа Срба у Липови, Самоуправа Срба у Печују и Печујско-барањско српско удружење.

Д. Д.

НИКОЛА ЛАСТИЋ

С оне стране месеца

Скамењена Содом и Гомора, а нови Вавилон се гради да прободу очи небу, а градитељи чекају да их библијски поближе упознаш, ништа страшно, клинке са маторцима воде, просвећену, љубав, ђаво често преслава у мом паклу, шта да ти кажем-никад нећеш постати звезда; ватра си без пламена, птице злослутнице и жалосна сова прелећу преко твог чела преораног бригом, семе мудрости ту неће да проклија, Вода жива из бајке, неће да угаси жеђ за животом, принцеза, жељна само себе саме неће да се уда за принца, ништа више неће бити како треба, како нам одвајкада налаже Реч у Кошмару Тренутка и Слави пораза.

Питања

Је ли муња грома надиграла?

Да ли је игра мрака, љубави и смрти, светло заварала?

Да ли га је закопала у јаму безизлазну, од живота дубљу?

Да ли је из гроба зрно запевало:
бачено –
Ко зна куда?
откуда –
сипи киша
непресушна?

Светлост
Светлу како да
Засветли?
избледело налиће Сунца
га води у наручје Богородице. ■

